

БЕЗБЕДНОСТ И/ИЛИ БЕЗБЕДНОСНА ПРЕВЕНТИВА¹

Миле Ракић

Институт за политичке студије, Београд

У новије време теоријска, а свакако и емпиријска сазнања недвосмислено указују на потребу за новом имплементацијом и унапређењем безбедносне превентиве у систему безбедности, те уопште међу науке које у фокусу свога изучавања имају безбедност. Место и улога безбедносне превентиве државе је константна и специфична, а све чешће и одлучујућа за њен континуиран развој и опстанак. Због тога конституисање безбедносне превентиве, као научне дисциплине, пре свега, представља изузетно важан и сложен проблем којем се и код нас императивно мора дати адекватно место, значај и улога. И поред мишљења и оцена о задовољавајућем стању и развоју безбедности не може се децидно закључити да је процес развоја безбедности заокружен као целина. Мада комплексна и у теорији и у пракси, безбедност данас не може пратити, у потребној мери, све могуће облике, врсте и обиме угрожавања, што намеће потребу за развојем безбедносне превентиве, њене теорије и праксе.

Кључне речи: *превентива, безбедност, политика, држава, угрожавање, демократија.*

Увод

Појам безбедност данас се често користи у свим областима човековог живота, али и живота и развоја сваке модерне државе. Од безбедности се најчешће очекује предвидљивост по питању могућности детектовања и елиминисања свих извора и облика њеног угрожавања. Чињеница да угрожавање безбедности увек иде за корак испред могућности њеном су-

¹ Рад је настао у оквиру научног пројекта „Друштвене и политичке претпоставке изградње демократских институција у Србији“ (149057Д), који је финансирао Министарство за науку и технолошки развој Републике Србије.

протстављању недвосмислено упућује на чињеницу да се безбедносној превентиви и код нас мора дати адекватно место, значај и улога ради развоја система наше безбедности.

Безбедносна превентива у савременим државама већ се одавно проучава веома интензивно. Данас се то чини са различитих аспеката – војних, политичких, економских, социјалних, правних, са аспекта цивилне заштите, криминалистике и криминологије, медицине, итд. Овакав однос према безбедности, а нарочито безбедносној превентиви (с обзиром на догађаје који су у протеклом периоду утицали или још увек утичу на стање безбедности држава и безбедност друштва) у великој мери и са великим степеном сигурности могао се и предвидети.

Очигледно је да је на међународној сцени дошло до снажне потребе за интеграцијом, односно читава међународна заједница налази се у периоду интеграције држава, региона, итд. по разним основама и са разним интересима и циљевима. Тај процес међусобног интегрисања није заобишао, односно несумњиво је испољио утицај и на област безбедности.

Управо безбедност, ако се посматра у најширем смислу појмовног значења, данас представља област у којој се додирују спољна и унутрашња политика, као области проучавања и као практична делатност. У претходном периоду безбедност се делила на унутрашњу и спољну безбедност. Међутим, тако организована безбедност није могла допринети данас већ неизбежним интеграцијама међу државама. Посебно индикативна чињеница јесте да се донедавно ти интеграциони процеси нису могли ни предвидети. Они који су се бавили проучавањем унутрашње (националне) безбедности морали су, ипак, узети у обзир околности да цео систем унутрашње безбедности и све вредности повезане с њим, а које он штити, може бити угрожен и изван тог система. „Спољни систем безбедности“ схватан је, најчешће, као систем који може само да угрози унутрашњи систем безбедности, тј. безбедност државе и, као такав, увек је био респектабилан и ваљало га је имати на уму. Али, реалност је очигледно демантовала такве ставове. У ствари, стабилност и развој безбедности данас сасвим другачије изгледа по многим питањима, а нарочито по питању безбедносне сарадње међу државама, а нарочито по питању потребе изучавања и организовања безбедносне превентиве.

Међутим, достигнути степен развоја безбедности није довољан и коначан. Нарочито је индикативна чињеница да могућност угрожавања безбедности, као уосталом и безбедносни парадокси, иду знатно испред могућности савремених система безбедности. Другим речима, комплексна безбедност, која је при томе и веома скупа, не може пратити и парирати у потребној мери свим могућим облицима, врстама и обиму угрожавања, што је наметнуло потребу за посебним и убрзаним развојем посебног сегмента безбедности – безбедносне превентиве.

Перцепција безбедносне превентиве

Досадашњи теоријски ставови и становишта о безбедности државе и начину њеног угрожавања тежишно се класификују са аспекта могућности угрожавања њених виталних вредности од оружаних и неоружаних облика, односно агресијом, а у последње време и угрожавања услед природних непогода. Под агресијом се подразумева: „Употреба оружане силе једне државе против суверенитета, територијалне целокупности или политичке независности друге државе, односно ма на који други начин који није у сагласности са Повељом Уједињених нација како то проистиче из ове дефиниције“.² Безбедносна превентива је због тога, у садржајном и функционалном смислу, примарно била усмерена према угрожавању ратом. Данас је више него очигледно да је безбедност државе, а нарочито код нас, много комплекснија и захтева реконцептуализацију и редизајнирање у организовању и функционисању безбедности државе. Зато је неопходно унапређивање саме безбедносне превентиве и изналажење њеног адекватног места и улоге за безбедан развој државе.

Безбедносна превентива, историјски посматрано, представља релативно нову појаву, са значењем које све више добија примарно, али и приоритетно место и улогу по питању теорије и праксе савремене националне безбедности и безбедности међународне заједнице уопште. Поуздано се може закључити да су се до сада много већи напори улагали у тумачења и објашњења угрожавања безбедности него у могућности превенције.

Својевремено је превенција била делимично регулисана законом и делимично успешна. Истина, имала је своја идејна, политичка, самоуправна оптерећења и заблуде, што данас несумњиво захтева темељну и критичку анализу.

Савремена безбедност државе, да би имала своју улогу, императивно мора бити усклађена са државним интересима, циљевима и државном политиком. Разлоге за такав однос према безбедности државе, а нарочито према безбедносној превентиви, треба тражити, пре свега, у њеној структуралној комплексности, теоријској и емпиријској неразвијености, па неретко и контрадикторности, уосталом као и њеног недовољног разумевања. Суштински проблем безбедносне превенције је у томе што она данас нема законску дефиницију, па у пракси постоји могућност њеног заобилажења. Али, безбедносна превентива данас се развија готово невероватном брзином, а оно што је посебно индикативно јесте чињеница да се од недавно безбедносна превентива изучава и на високим школама и факултетима. Осим тога, чињеница је да интеракција праксе са теоретским сазнањима о утицају различитих фактора на стање безбедности пружа могућност стручног, рационалног и најцелисходнијег усмеравања, развоја и евалуације примарних, секундарних и терцијалних програма интервенције.

² Резолуција УН чл. 1. од 14. децембра 1974.

Развој безбедносне превентиве

Безбедносној превентиви се, од њене апликације до данас, увек придавао велики значај. Познато је да су још 1603. године у Великој Британији, као превентива за борбу против куге, богати добијали 20 грама праха од носорога, алкохол, опијум, а за исте потребе сиромашнима су биле предвиђене разне амајлије, молитве, итд. Ипак, ништа није помогло ни једнима ни другима. Куће и целе породице су затваране. Горњи дом у Парламенту расправљао је о куги и донео одлуку да се ни један члан Горњег дома не сме затворити, чак ни у ситуацији да се утврди да болује од куге. Друго, да се ниједна болница не сме направити у близини кућа чланова Горњег дома у Оксфорду. Суседи су затварали једни друге. Самоконтрола и самодисциплина људи је била огромна, али је куга свакодневно односила између 7 и 10 хиљада људских живота.

Данас када би умрло само 10% популације у Лондону од неке болести настао би хаос не само у Великој Британији. Тако је појава птичијег грипа изазвала забринутост становништва и држава у којима се та болест још није била појавила.

Безбедносна превентива, и поред објективне могућности настанка ратних сукоба, данас мора бити усмерена ка знатно ширем спектру облика и врста њеног угрожавања. У којем ће се правцу усмерити, више или мање, одувек је зависило од безбедносних интереса, безбедносне политике и циљева државе, као и саме теоријске и емпиријске изграђености и улоге безбедносне превентиве, тј. значаја који јој се придаје и могућности њеног реализовања. Такву њену каузалност у развоју, без сумње, треба очекивати и у будућности.

Чињеница је да у свету, али и код нас, све више сазрева свест о потреби стварања безбедног друштва у дужем периоду. Изградња унутрашње и спољне безбедности стога нема алтернативу, а при томе до изражаја нарочито долази потреба за још бржим стварањем и организовањем безбедносне превентиве на свим нивоима и у свим сегментима развоја и живота друштва. Циљ и резултат безбедности, па отуда и безбедносне превентиве, односи се на егзистенцију државе и друштва. Одавно је познато да држава која изгуби суверенитет престаје да буде држава, а друштво кад изгуби идентитет престаје да постоји.

Развој безбедносне превентиве сасвим сигурно је почео од првих схватања да се нека опасност може избећи и превазићи и пре настанка њеног угрожавајућег дејства. Кроз та настојања избегавања опасности, безбедносна превентива се, у ствари, и развијала у квалитативном и квантитативном погледу. У ствари, безбедносна превентива је константно била присутна и готово по правилу иманентна:

– достигнутом степену одлучивања о развоју државе, па и безбедносном развоју државе и то кроз развој, у почетку одбрамбене политике, а касније и конкретним развојем безбедносне политике;

– достигнутом степену економског развоја, а пре свега војног, те, сходно томе, и потребама и могућностима континуираног обезбеђења развоја државе и друштва све до нашег времена;

– могућностима, а на изврстан начин и потребама утицања на развој и безбедности целокупног човечанства услед потребе за енергентима чија је лоцираност објективно неравномерно распоређена;

– степену развоја субјеката и институција безбедности унутар држава;

– развоју међународних безбедносних субјеката, институција, и

– међународним законским одредбама.

Може се закључити да је безбедносна превентива била и да се још увек налази у перманентном развоју. Њен развој је био подложен различитим утицајима. Највећи утицај на њу остваривала је како унутрашња државна политика, тако и међународна политика. Али, знатан утицај на безбедносну превентиву остварила је и економија, екологија, војни фактор, развој демократских и других савремених односа у држави, итд.

Безбедносна превентива је неретко израстала, калила се и остваривала кроз изразито присутне облике и врсте угрожавања – ратове. Међутим, о овим утицајима се може говорити са аспекта константне нужности због разлога који се односи на ширину спектра потенцијалног угрожавања (и не само потенцијалног), који свакако не обухвата само рат. При томе се мора имати на уму да угрожавање безбедности државе представља неодређен појам, а упркос томе систем безбедности мора дати комплексне одговоре на питања зашто, од кога, од чега и са чиме треба штитити основне вредности државе и друштва.

Безбедносну превентиву могуће је сврстати у друштвену научну дисциплину. Међутим, немогуће је њено егзактно сврставање у одређену групу из комплекса друштвених наука. Чини се да је најприхватљивије мишљење, које ову „дисциплину“ сврстава у групу наука о државноправној и политичкој надградњи друштва. Од других друштвено-емпиријских наука разликује се по свом предмету. Данас, значај и улога безбедносне превентиве може се посматрати са друштвеног, теоријског и педагошког аспекта.

Теоријска неодређеност безбедносне превентиве

Данас постоји релативно велики број дефиниција безбедности, али се неке међу њима међусобно чак и дијаметрално разликују.³ Безбедност је стање у коме државе сматрају да нема опасности од војног напада, политичког притиска или економске присиле, тако да могу слободно да се развијају и напредују.⁴

³ Данас наилазимо на око 20 дефиниција безбедности које имају пре свега теоријску вредност, а 56 дефиниција тражи додатна појашњења или чак њихово потпуно занемаривање.

⁴ ОУН 1985.

Али, безбедност се може дефинисати и као: „стање у коме је осигуран уравнотежен физички, духовни, душевни и материјални опстанак појединца и друштвене заједнице у односу према другим појединцима, друштвеној заједници и природи“. Тако схваћена безбедност иманентан је структурни елемент друштва који обухвата и стање, односно одређену особину стања, а исто тако и делатност, односно систем. Безбедност се, дакле, односи на друштво – државу у целини, тј. националну, односно унутрашњу и спољну безбедност, а исто тако и на међународну заједницу, а у том случају говори се о међународној, односно светској безбедности.⁵

Безбедносна превентива је већ одавно добила своје неприкосновено место и улогу у безбедности друштва. Данас имамо њене бројне теоријске класификације. Тако имамо примарну, секундарну и терцијалну превенцију и њој паритетну социјалну (општу, посебну и индивидуалну), затим се може говорити о генералној и специјалној превенцији, криминалистичкој превенцији и превентивној криминалистици које се данас највише примењују, а свакако је могуће разликовати и појмове безбедносна превентива и превентивна безбедност. Данас, више него икада пре, постоји потреба за њеном наглашеном теоријском и емпиријском разрадом и моделирањем. Међутим, безбедносна превентива код нас, за сада, нема развијену своју теорију, па (уосталом као и безбедност) нема ни своју егзактну дефиницију, због чега се често мора користити аналогија како би се дошло до њеног одређења.

Превенција (латински – *provisio*⁶) означава одредницу и термин претећи, претицати одређену појаву. Аналогијом се може закључити да означава – предупредивање, спречавање, претходну заштиту, унапред избегавање нежељенога. У ширем значењу тог појма јасно су се издиференцирала два основна садржаја:

– први подразумева интервенцију као примарну форму превенције. Суштински означава интервенцију према одређеним појавама са унапред прописаним примењивим средствима, начином примене, итд.;

– други садржај се везује за префикс „пре“ који у суштини означава превремену реакцију, тј. реакцију пре него се манифестује било која нежељена појава која може угрозити безбедност.

Из појмовног одређења превенције јасно се може закључити да превенција садржи укупност планских, осмишљених и организационо предузетих мера којима се настоји потпуно или делимично уклонити, или бар смањити непосредан или посредан настанак и утицај нежељених дела и појава. Безбедносна превентива представља сложену друштвено-историјску појаву и друштвену делатност, која се манифестује у разним аспектима: правним, организационим, политичким, социолошким, еколошким, итд.

⁵ Анто Гризодд: Расподија националне варности, ФДВ, Љубљана, 1992.

⁶ *Provisio (cautious) onis / ad praecavendum/ad providendum atque praecavendum/apertus, a, um / Превентиван.*

С обзиром на то да је научно изучавање безбедносне превентиве новијег датума, бар када се говори о теорији безбедносне превентиве, она представља историјско-друштвену појаву, па ју је због тога тешко појмовно одредити једним мисаоним актом, а да он задовољи и све методолошке захтеве, односно да се прецизно одреди њена димензија и све компоненте.

У суштини, безбедносну превентиву бисмо могли одредити као део безбедности чији је циљ теоријско и емпиријско проналажење, проучавање и усавршавање мера безбедности, средстава, метода и поступака ради спречавања угрожавања безбедности у најширем смислу тог појма.

Мере предузимају појединци у области своје делатности и надлежности и друштвени субјекти, ради отклањања услова, могућности и претпоставки који уопште могу угрозити безбедност. Безбедносна превентива у свом раду треба да користи све аналитичко-статистичке и друге оперативне податке, средства и информације, а уз примену научних, техничких и других метода предлаже најефикасније (најрационалније) субјекте, средства, начине и методе за спровођење правовремених мера и активности.

Дакле, функционисање безбедносне превентиве мора започети, тј. започиње и траје пре настанка угрожавања безбедности. Али, то не значи да њено функционисање престаје почетком угрожавања. Напротив, безбедносна превентива своју незамењиву улогу има и за време угрожавања, као и по престанку угрожавања безбедности, али јој је примарна улога намењена у периоду пре настанка угрожавања безбедности.

Актуелна проблематика безбедносне превентиве

Проблем безбедносне превентиве огледа се у чињеници да ни она, као у осталом ни безбедност, нема законску дефиницију, па је тиме у пракси отворена могућност њеног пренебрегавања из различитих, а најчешће неразумљивих разлога, као и њеног различитог тумачења и односа према њој.

Ипак, чини се да проблематика безбедносне превентиве данас знатним делом лежи изван граница саме превентиве. Један од основних проблема представља чињеница да наша држава данас нема јасно дефинисане националне интересе и државне циљеве по многим питањима, па и по питању безбедности и безбедносне политике, који би требало да буду формулисани и јасно назначени у основним правним документима. Угрожавање безбедности може бити много разноврсније од оружаног угрожавања, а достигнути ниво научног и технолошког процеса очигледно не успева да у потпуности заштити становништво државе од утицаја природних сила. Све чешћи су и случајеви да, с једне стране, наука и технологија данас могу бити инструменти угрожавања, а с друге стране мете (разлог) угрожавања безбедности.

Са аспекта безбедности општи и трајни циљ представља заштита државних виталних вредности од свих извора и носилаца угрожавања. Али, с обзиром на то да је појам угрожавања код нас веома неодређен, а и сами облици угрожавања су променљиве и динамичне категорије, али и специфичне за сваког конкретног носиоца угрожавања и државу као предмет угрожавања, примарно је неопходно постојање националне безбедносне политике, па отуда и политике превентивног деловања у области безбедности. Међутим, суштинско питање односа безбедносне превентиве и безбедности и јесте у томе какве су могућности превенције у односу на угрожавање, односно постојање опасности по безбедност, а која у суштини могу бити апстрактна и конкретна.

Познато је да безбедносна политика код нас ни данас није на завидном нивоу, а не би се погрешило ни када би се закључило да код нас она готово и не постоји. Због тога је и политика безбедносне превентиве готово идентична стању политике националне безбедности. Али, чињеница је да се безбедност државе у најширем смислу те речи остварује управо помоћу превентивног деловања којим је, пре свега, потребно правовремено открити, анализирати и препоручити најадекватније безбедносне мере и активности, као и њихове носиоце, чиме би се примарно спречило настајање узрока безбедносног угрожавања.

Чињеница је да је данас, у извесној мери, актуелна демократизација безбедности (отуда се могу очекивати и безбедносне превентиве), односно њено преношење на цивилни сектор, што се у значајној мери поистовећује са цивилном безбедношћу. Тај сегмент безбедности је, дакле, већ научно верификован као наставна јединица на појединим факултетима. Постојање тог сегмента безбедности подразумева активирање примарне, односно социјалне превенције, која у свом планирању и програмирању претпоставља ангажовање бројних субјеката државе и друштва у веома широком оквиру.

Међутим, на безбедносну превентиву одлучујући утицај има и економија, тј. економско стање у држави, односно тзв. економска страна безбедности. Нажалост, и у том случају може се констатовати да је стање и по том питању слично стању са безбедносном политиком и политиком превентиве националне безбедности. Одавно је теоретичарима безбедности познато да је једини трајни чинилац одвраћања од угрожавања безбедности, како споља тако и изнутра, управо унутрашња економска и, у најширем смислу, друштвена стабилност земље. Аспирације и могућности угрожавања националне безбедности државе најчешће се интензивирају у условима економске и политичке нестабилности у држави.

Услед непостојања развијене безбедносне превентиве немогуће је предвидети сва могућа догађања по питању безбедности државе. Економска улагања и политичко промишљање о стварању концепта безбедносне превентиве је много ефикасније и исплативије од последица које могу настати услед угрожавања безбедности.

Данас су од посебног значаја за развој и функционисање безбедносне превентиве тзв. изазови у социјалном и демократском развоју, а који се спречавају, пре свега, кроз заштиту и унапређење људских и грађанских права, одређивање интереса и неговање грађанског друштва, итд., што је објективно веома тешко остварити и одржати и у земљама много развијенијим од наше земље. Осим тога, када је реч о глобализацији, чињеница је да она реална страна глобализације недвосмислено указује на то да се већ у идејном зачетку, а нарочито у објективној стварности, јасно уочавају све веће разлике у начину живота нација, а то би, нема сумње, требало да буде бар приближно уједначено. О другим разликама и контрадикторностима у којима се развија и функционише безбедносна превентива, а које остављају суштинске утицаје не само на безбедносну превентиву већ и на безбедност земље схваћену у најширем значењу тог појма, више је него довољно валидних аргумената. То, свакако, захтева веома стручан и, пре свега, опрезан наступ безбедносне превентиве у процесу изградње савремене безбедности и његовог система.

Безбедносна превентива сама по себи није довољна ако поред ње није изграђена и развијена концепција, доктрина и стратегија националне безбедности. Међутим, без обзира на то што се безбедност код нас често посматра као област која има много недостатака (мањкавости), а пре свега због недостатка рационално сачињеног стратешког концепта безбедносне политике, а нарочито безбедносне превентиве, ипак је могуће констатовати да она функционише. Посредством начела уставности, као и многобројних закона, субјекти безбедности су у могућности, али и у обавези да адекватно, тако стеченом легалитету делотворно спроводе и извршавају утврђене мере и активности, како би безбедност државе и њених грађана била стабилна. Осим тога, и поред изнете (дела) проблематике безбедности код нас, може се закључити да се у извесној мери остварује и успешна сарадња са другим земљама по питању безбедности. То уједно представља полазну претпоставку и за успешност и сврсисходност безбедносне превентиве, тим пре што се превентивне мере субјеката безбедности не могу концентрисати на обраду само теоретски показаних корелација или на парцијалне величине о којима се обично мало зна да ли су оне садржајно и хијерархијски повезане или се могу временски и локално оријентисати на специфичности самог система.

Овакав, рекло би се, једино исправан приступ организовању и функционисању система безбедности, а посебно развој безбедносне превентиве и њен допринос развоју система безбедности могућ је јер све науке и научне дисциплине прате нова сазнања из чега је и могуће развијати и усавршавасти и теорију безбедности и њену праксу, иманентну реалним потребама безбедности земље, а посебно када је реч о безбедносној превентиви.

Потребе и могућности безбедносне превентиве данас

Економска, политичка, социјална и друга стабилност државе основни су невојни чиниоци одвраћања од угрожавања националне безбедности. Кризни поремећаји стална су претња друштву, јер увек могу да кулминирају. Због тога је за нашу државу најзначајније превазилажење бројних неравнотежа управо у економској и политичкој сфери, као и изградња адекватног и модерног система безбедности.

Чињеница је да стабилна друштва, а пре свега стабилна у политичком и економском смислу, представљају друштва са стабилном безбедношћу. Евентуална превентива против погоршања безбедносне ситуације могла би се тражити кроз изградњу безбедности државе у њеном најширем значењу. Тако изграђена, а пре свега функционална безбедност мора уливати поверење домаћем становништву, а несумњиво би представљала и респектабилан фактор одвраћања од потенцијалног, али и реалног угрожавања безбедности државе, било споља или изнутра. У том смислу безбедност треба да буде организована у духу савремених теоријских и емпиријских сазнања и потреба до којих се дошло не само код нас већ и у свету.

Досадашња искуства указују на преку потребу изградње безбедносне превентиве, као једног од најзначајнијих сегмената безбедности и код нас.

У смислу изградње и развијања безбедносне превентиве неопходно би било усмерити се на правни, научни и организациони аспект изградње на свим нивоима организовања у држави, што се сажето може изразити кроз следеће задатке:

- дефинисати националне интересе,
- дефинисати политику безбедности,
- организовати стручну и свеобухватну безбедносну превентиву као посебну безбедносну целину (центар) на државном нивоу,
- организовати и јачати безбедносну превентиву у свим, а нарочито у најзначајнијим сферама државе и друштва (тзв. парцијална безбедносна превентива),
- правно одредити појмове који се тичу безбедности (угрожавање безбедности, прецизно одредити појмове безбедност, сигурност, итд.),
- остварити трајну политичку и економску стабилност друштва,
- усмерити се на улазак у Европску унију и њен систем безбедности,
- јачати све компоненте националне безбедности на свим нивоима,
- јачати безбедносну превентиву као посебну целину безбедности,
- законски одредити потребан број и профил кадрова за обављање послова безбедносне превентиве,

- одредити послове безбедносне превентиве и њихов обим,
- одредити врсту послова безбедносне превентиве по нивоима,
- одредити економски оквир безбедносне превентиве, итд.

Битан услов функционисања безбедносне превентиве представљао би и чин оснивања њеног централног органа на државном нивоу и потцентра на нивоу локалне самоуправе. Свакако би требало тежити да сваки становник државе буде укључен у безбедносну превентиву и безбедност кроз бар минималну едукацију за самопомоћ и узајамну помоћ. Увођење нпр. етике безбедности као наставног предмета у средњим и основним школама највероватније не би дало очекиване резултате по питању безбедности, односно заштите ученика и студената за разлику од предмета „цивилна заштита“ или „здравствено образовање“, образовање ради очувања и заштите животне средине. Нису вршена истраживања колико је особа настрадало од заосталих убојних средстава након агресије на СРЈ, због непостојања елементарног знања о тим средствима и мерама заштите од њих, а чињеница је да је због тога настрадало недопустиво много особа. Не тако давно у нашим образовним институцијама су се слушали и полагали испити из наставних предмета кроз које су се стицала основна знања из области безбедности. Ти предмети су укинати на свим нивоима образовања непосредно пред агресију на СРЈ 1999. године.

Објективно је тешко и за знатно развијеније државе обезбедити све потребне услове за стабилну безбедност. Али, чињеница је да у време рецесије, продубљивања јаза између богатих и сиромашних, постојања старих и настајања нових ратних жаришта, постојања међународног тероризма, пораста организованог криминалитета, могућности настанка акцидената у индустрији високог ризика, пролиферацији нуклеарног, биолошког и хемијског оружја и средстава из војног арсенала, значај и улога безбедности постају све актуелнији и комплекснији, а самим тим и превенција националне безбедности чврсто утемељује своју примарну улогу у борби против угрожавања безбедности данас.

Закључак

Суштинско питање сваке државе јесте како да на одговарајући начин штити и непрекидно развија и јача све своје виталне и друштвене вредности. Постизање тог циља у највећој мери је повезано, а не ретко, и у директној зависности од стања безбедности у држави и изван ње.

Безбедност сваке државе може бити угрожена различитим облицима, врстама и интензитетом угрожавања, односно различитим ефектима. Али, може се десити да је немогуће супротставити се одређеном угрожавању у

довољној мери ако се супротстављању не приступи правилно и на време. Такође, постоје и одређене ситуације услед којих у држави или изван ње готово по правилу долази до повећања вероватноће угрожавања безбедности. У таквим случајевима безбедносна превентива има незамењиву улогу. Упркос томе, код нас безбедносна превентива није конституисана као наука, нити као део наука из корпуса наука о безбедности, али ни као превентивни део система безбедности.

На садашњем степену развоја и улоге безбедносне превентиве, као фактора безбедности, егзистира, пре свега, стална потреба за оснивањем опште националне безбедносне превентиве као научне дисциплине и науке. При томе је евидентно да постоји велика проблематика која се тиче саме безбедности и која се одражава и на безбедносну превентиву.

Оно што је данас, али и за будућност, значајно за безбедносну превентиву јесте чињеница да њен развој заостаје у односу на објективне потребе и могућности. Безбедносна превентива данас представља извор креативне делатности и захтева ангажовање најквалитетнијег стручног кадра.

Многа политичка решења до сада су показивала, или још увек показују, своју слабост, у различитим областима живота државе и њеног становништва, а та слабост се неминовно преноси и на области безбедности. Очигледно је да ослањати се приоритетно само на краткорочну и ограничену (једнократну) делатност није довољно, а најчешће је и прескупо. Унапред се морају предвиђати и стварати услови за стабилну националну безбедност. Ако није организована или бар осмишљена безбедносна превентивна делатност, тада се унапред може указивати на чињеницу да се држава налази пред непотпуном, неадекватном и некомплетно изграђеном (мањкавом, нерационалном и незаокруженом) безбедношћу, за коју се претпоставља да није у стању адекватно одговорити потенцијалним, али и објективним савременим изазовима и претњама, тј. безбедносним парадоксима и изазовима. Такав недостатак код нас ипак није непремостив, а не треба га сматрати ни трагичним, а решења треба тражити, пре свега, у државној политици. Недостатак безбедносне превентиве ничим се не може оправдати у држави која сматра да јесте или тежи да буде савремена држава и која води бригу о свом становништву. Оно што се са сигурношћу може констатовати за безбедносну превентиву представља чињеница о немогућности свеукупног и егзактног мерења њеног значаја, као и њеног позитивног утицаја на стање и функционисање целокупног система безбедности. У том смислу не само што је рационално увођење наставног предмета из те области, већ ако се безбедносна превентива схвати у најширем смислу и као потреба у различитим наукама, али и за различите области праксе, онда је потребно да буде перманентно развијана управо у тим областима праксе и као уже специфична (субспецијализована) научна дисциплина.

Безбедносна превентива и њен настанак, објашњење њене суштине, односно сва њена сложеност, не може се у потпуности одвајати (изоловати) као самостална. Њен основни смисао и сврха огледа се у друштвеном интересу и потреби и то у разним сферама функционисања нације, државе и друштва, и њихових међусобних односа.

Ма како имала истоветан општи циљ и задатак, безбедносна превентива у теорији и пракси друштвеног развоја и његовог функционисања ипак се довољно разликује од једне до друге науке, научне дисциплине, али и међу областима друштвеног живота. Њен практични значај, као научне дисциплине, огледа се, пре свега, кроз егзактније, савременију и потпунију превенцију узрока и последица настанка друштвених појава које угрожавају безбедност појединца, државе или друштва. То императивно захтева да се безбедносна превентива допуњује новим релевантним сазнањима, а пре свега из области наука које се баве безбедносном проблематиком, али и других сродних наука и научних дисциплина.

Литература

1. Анжић, А., Улога сигурносних служби у савременим парламентарним системима, Надзор, Љубљана, 1996.
2. Бабовић, Б., Људска права и полиција у Југославији, Прометеј, Београд, 1999.
3. Башић, Н., Сигурносне студије у транзицији, Бихаћ, 2003.
4. Бек, У., Ризично друштво, Београд, 2001.
5. Бодрожич, Ђ., Србија и Црна Гора, ИПС, Политичка ревија бр. 1, Београд, 2001.
6. Grizold, A., Rasprodja nacionalne varnosti, FDV, Ljubljana, 1992.
7. Група аутора, Нови светски поредак и политика одбране СРЈ, научни скуп, Управа за стратегијске студије и политику одбране, Београд, 1993.
8. Ђорђевић, Р., Економисањем до ефикасне одбране, ВИЗ, Београд, 2000.
9. Ђорђевић, Б., Историја српске ратне вештине, ВИЗ, Београд 2000.
10. Ђурић, Ж., Модернизација и друштвене промене, ИПС, Београд, 2004.
11. Хаџић, М., Реформа сектора безбедности – зборник радова, Београд, 2003.
12. Јовашевић, Д., Лексикон кривичног права, Београд, 1998.
13. Кегли, В. Ч. и Виткоф, Р. Ј., Светска политика – тренд и транзиција, Београд, 2004.
14. Кутлешкић, В., Организација власти – упоредна студија бивших социјалистичких држава Европе, Београд, 2002.

15. Price, A., The Fout, Stroke Cycle in security Studies, „International Affairs 74”, no 4, October, 1998.
16. Петровић, Н., Економски чиниоци политике одбране, Војно дело бр. 6, Београд, 2001.
17. Марковић, Д., Демократизација својинских односа у функцији развоја демократског политичког система, ИПС, Политичка Ревизија бр 2, Београд, 2005.
18. Маџар, Љ., Развојно језгро и суштина конкурентности, Београд, 2004,
19. Матић, П., Узроци политичке кризе у Србији, ИПС, Политичка ревија бр. 1, Београд, 2005.
20. Маслеша, Р., Теорије и системи сигурности, Сарајево, 2001.
21. Милошевић, З., Модернизација и национализам, Шабац, 2006.
22. Мићовић, В., Глобализација и нови светски поредак, Београд, 2001.
23. Ракић, М. и Вејновић, Д., Систем безбедности и друштвено окружење, Бања Лука, 2006.
24. Ракић, М., Безбедносна превентива, ИПС, Београд, 2006.
25. Ракић, М., Државна политика и модели безбедносне организације, ИПС, Политичка ревија бр 1, Београд, 2005.
26. Ракић, М., Неки од модела безбедносне политике, ИПС, Политичка ревија бр. 2, Београд, 2005.
27. Ракић, М., Неки од нетрадиционалних модела угрожавања безбедности и развоја државе и друштва, ИПС, Београд, 2005.
28. Ракић, М., Неки од егзистирајућих проблема у односима политике безбедности у ванредним ситуацијама, ИПС, Београд 2005.
29. Ракић, М. и Остојић, М., Управљање ваздушним простором као фактор безбедности, Шабац, 2003.
30. Стиглиц, Е. Ј., Протуречности глобализације, СБМ-х, Београд, 2004.
31. Суботић, Д., Управљање људским ресурсима у политици, ИПС, Политичка ревија бр. 2, Београд, 2005.
32. Устав СРЈ 1990.
33. Фатић, А., Нови међународни односи, Београд, 1999.